

Fred og frihet

Taler

Einar Gerhardsen

Dato

1 januar 1951

Sted

NRK

Omstendigheter

Nyttårstale

- 1 Det er vanskelig å ha noen begrunnet mening om de årene vi nå går inn i. Vi vet bare at de bærer i seg mange muligheter til godt og vondt. Det er en utbredt oppfatning at året 1951 vil bli et særlig kritisk år. Da er det godt å vite at Norge ikke står alene, men at vi får og vil få hjelp av de demokratiske land som nå er
- 5 våre allierte. Det gir oss den trygghet som det går an for et lite land å få. Det er vår plikt fortsatt å legge kraft i arbeidet med å styrke vårt eget lands beredskap.

- Så får vi ta det som kommer. Norges stilling er klar. Så lenge det finnes håp, vil vi arbeide for fred. Blir freden brutt, står vi sammen med den demokratiske
- 10 verden i forsvar for frihet og menneskerett.

- Når en skal si noen ord ved årsskiftet, vil en naturligvis helst si noe som er gledelig og oppmuntrende, men slik verden ser ut i dag er det ikke så lett å få til det. Pressen og Kringkastingen sørger hver dag for å minne oss om krigen i
- 15 Korea, om de alvorlige internasjonale motsetningene, om rustningene og om forberedelsene til å kunne møte en ny krig.

- Midt oppe i alt dette hører vi riktignok at alle vil fred. Vi vil gjerne tro det, men man må tilgi oss når vi sier at vi kan ha våre tvil. Nå er det vel så at ingen vil krig
- 20 for krigens egen skyld. Ikke engang Hitler ville det. Det ble ingen krig mellom Tyskland og Østerrike og ingen krig mellom Tyskland og Tsjekkoslovakia, fordi Hitler fikk sin vilje uten krig. For så vidt hadde han sine ord i behold når han sa at han ikke ønsket krig.

- 25 Det ville heller ikke ha blitt krig i Korea hvis sørkoreanerne hadde unnlatt å gjøre motstand mot de nordkoreanske angriperne. For så vidt har de kommunistiske «fredens forkjempere» rett.

30 Norge behøver heller ikke å komme i krig. Vi kan bare innstille oss på ikke å
gjøre motstand mot en eventuell angriper. Så enkelt er det i første omgang. De
overbeviste Moskva-kommunistene har det for så vidt lett. De kunne på denne
måten få både fred og det kommunistiske diktaturet som de ønsker. Men det er
ikke så mange i Norge som har det så lett ; ikke engang én prosent av
35 befolkningen. Når alle ønsker fred, er den siden av saken klar, men vi må også
treffe et valg mellom nasjonal utslettelse under et diktatur, og frihet. De fleste
nordmenn har for lengst truffet sitt valg. Noen ganske få har valgt diktaturet. Et
overveldende flertall har valgt friheten. Noen har åpenbart ennå ikke tatt
standpunkt.

40

I 1940 gjorde en ofte den erfaring at det var de som ikke hadde tatt standpunkt
som hadde det vondt. De var nervøse og ulykkelige inntil de hadde truffet sitt
valg og bestemt seg for å innta en fast nasjonal holdning med de konsekvenser
det kunne føre med seg. Da ble de ofte de roligste og de sterkeste. Også i dag er
45 situasjonen den at hver enkelt av oss må treffe et valg, og nå som den gangen står
valget mellom diktaturet og friheten.

I vårt arbeid for freden setter vi først og fremst vår lit til FN. Trass i mange
skuffelser må det stå klart for oss at det er denne verdensorganisasjonen som er
50 vårt eneste håp. Riktignok er det så at folkedemokratienes representanter altfor
ofte bruker FN som propagandaplattform. Men her synes jeg at demokratienes
representanter burde legge større vekt på å møte kommunistene i
propagandakrigen. Og sett at det ikke er bare propaganda: Da er det enda mer
nødvendig at en ikke begrenser seg til å si nei til de forslag som en er uenig i, men
55 stiller konkrete motforslag. Når Sovjet foreslår at rustningene skal skjæres ned
med en tredjedel, er det mange som uten å tenke nærmere over det synes at det
er et riktig og et godt forslag. Det må i dette tilfelle være en viktig oppgave å få
klart fram at Sovjets rustninger i dag ligger himmelhøyt over demokratienes og
at det derfor ikke er noen rimelig løsning å gå til en prosentvis nedskjæring. Her
60 ville det etter min mening være på sin plass med et konkret motforslag om en
begrensning av rustningene, for eksempel slik at ikke noe land hadde lov til å ha
en vernepliktstid på over to år og ikke en stående hær i fredstid som utgjør mer
enn én prosent av landets befolkning. Hvis folkedemokratiene går imot et slikt
forslag, har en med det et klart bevis for at de fortsatt ønsker å ha forholdsvis
65 høyere rustninger enn andre land i verden. Går de med på forslaget, vil det gi en
ulykkelig menneskehet tro på at verden kanskje kan bli spart for en ny krig.

Den kommunistiske Stockholmsappellen har vært gjenstand for atskillig
70 oppmerksomhet, og det var mange som skrev under på den. De som leste hva de
skrev under på, må ha hatt en flau følelse. Det var mager kost. Vi må kunne by
fram noe langt bedre til alle som virkelig ønsker fred og avspenning.

Det er ikke lett for noen å finne de virkelige årsakene til krig, men det står vel
75 nokså klart for mange at fattigdom og nød alltid i seg selv representerer en
alvorlig fare, både for freden og friheten. Kan vi ta bort fattigdommen og nøden
i verden, er freden og friheten sikret. Kunne det tenkes at øst og vest ville gå
sammen i en offensiv mot fattigdom og nød? Det ville være en positiv oppgave
som folkene i alle land ville være lykkelige over å få være med på. Skulle den
80 lykkes, måtte en samle kreftene om de veldige oppgavene som en da ble stilt
overfor.

Krigen i Korea måtte stanses. Tyskland, Østerrike og Japan måtte få fred og
settes i stand til å leve sitt eget liv i samarbeid med den øvrige verden.

85 FN måtte gjøres sterkt nok til å kunne løse alle tvistemål gjennom
forhandlinger.

En måtte få til et samarbeid om reduksjon av rustningene.

90 Det som etter hvert kunne spares inn på rustningene måtte i samsvar med
generalsekretær Trygve Lies fredsprogram settes inn i et storstilt arbeid for
teknisk og økonomisk utbygging i alle land som ligger tilbake, med sikte på å
oppnå høyere levestandard, full sysselsetting og økonomisk og sosialt framskritt.

95 Menneskerettighetene og de grunnleggende friheter måtte anerkjennes og
respekteres.

100 Kolonifolkene måtte gis likestilling med andre folk.

Jeg tror de fleste alminnelige mennesker i alle land ville si seg enig i et slikt
program. Det kan reises den innvendingen mot det at en del vanskelige
stridsspørsmål ikke er med, men det gjør ikke krav på å være noe fullstendig
105 fredsprogram. Det er bare ment som uttrykk for tanker som jeg tror mange gjør

seg.

Personlig føler jeg meg overbevist om at Sovjetsamveldet vil få reelle
110 forhandlinger om alle foreliggende tvistesporsmål den dagen det selv ønsker
slike forhandlinger. Det er ingen grunn til å tvile på at USA og de land som står
sammen med dem ønsker fred og samarbeid. Både under og etter krigen har
USA vist et ansvar og en offervilje overfor den øvrige verden som det er all
grunn til å glede seg over. Det samarbeid som på Sambandsstatenes initiativ og
115 med dets støtte er kommet i gang om Europas økonomiske gjenreisning er et av
de største lyspunkter i etterkrigstiden. Det er ikke Sambandsstatenes skyld at de
folkedemokratiske landene står utenfor dette samarbeidet, og jeg skulle tro at de
fortsatt ville være velkomne så sant de ønsker å være med.

120 Vil vi se litt på Norges stilling og særlig på de økonomiske problemene våre ved
årsskiftet, må vi ha for øye den spente utenrikspolitiske situasjonen. Den har på
mange måter økt vanskene våre og gjort gjenreisnings- og utbyggingsarbeidet
tyngre.

125 Under slike forhold er det så lett å se de mørke trekk i bildet. Det er gjerne de
som er mest iøynefallende. Hvis en søker å danne seg et helhetsbilde av
utviklingen i 1950, vil en likevel finne at det på mange felter er gjort
landevinninger som har brakt oss et godt stykke på vei mot en tryggere økonomi
og en bedret levestandard.

130 Landets samlede produksjon var i 1950 900 millioner kroner større enn i 1949.
Dette er et bedre resultat enn det en gjorde regning med ved årets begynnelse.
Den samlede produksjonen var 34 prosent større enn før krigen.
Produksjonsøkningen er skjedd uten at antallet av beskjeftigede er økt i
135 tilsvarende grad. På en rekke felter er arbeidsinnsatsen økt, men i stor
utstrekning henger produksjonsøkningen sammen med at det tekniske utstyr er
blitt bedre og mer effektivt. Resultatene av alt det som i de siste årene er satt inn
i utbygging av næringslivet begynner nå å vise seg for alvor. Særlig påtagelig er
dette innen industrien, hvor en rekke nye storanlegg er kommet i gang. Det
140 samme gjelder for så vidt handelsflåten. Ved årets begynnelse var den like stor
som før krigen. I løpet av året har vi fått en tilvekst på ytterligere 600 000 tonn.

Men det er grunn til også å fremheve andre næringer. I jordbruket lå den
samlede produksjonen i 1950 nærmere 20 prosent over førkrignivået. Dette

gode resultatet er nådd enda jordbruket nå sysselsetter om lag 45 000 færre personer enn før krigen. Denne øking i jordbruksproduksjonens effektivitet henger delvis sammen med at det brukes mer maskiner og kunstgjødsel, og at kvaliteten av husdyrbestanden er blitt bedre. Men det er ikke tvil om at de som
150 er beskjeftiget i jordbruket også arbeider hardere enn før krigen. Innhøstningen av den store avling i år under vanskelige værforhold var en arbeidsprestasjon som det står respekt av.

Også fiskerinæringen er atskillig mer effektiv. Større og bedre fiskebåter og mer
155 effektiv redskap gjør det mulig å ta en betydelig større fangst med mindre mannskap. Fangsten i 1950 kom opp i 240 000 tonn mer enn i 1949 og 325 000 tonn mer enn før krigen.

I industrien var produksjonen i 1950 bortimot 45 prosent større enn før krigen.
160 Men i motsetning til jordbruk og fiske er antallet av sysselsatte i industrien steget sterkt i de siste årene, slik at den produksjon som ytes av hver enkelt i gjennomsnitt ikke er vesentlig høyere nå enn før krigen. Det gledelige trekk ved industriens utvikling i 1950 er den sterke stigning i eksportindustriens produksjon. I 1948 var denne så vidt kommet opp på førkrignivået. I 1950 var
165 den 25 prosent større enn før krigen.

På grunn av produksjonsøkningen har vi kunnet øke eksporten med 25 prosent i forhold til 1949. Dessuten har handelsflåten brakt et større nettotilskudd til valutainntektene.

170

Underskuddet i vår betalingsbalanse overfor utlandet er av den grunn blitt 150 millioner kroner mindre enn foregående år, enda vi har kjøpt for 900 millioner kroner mer i utlandet.

175 Det er sikkert mange som forundrer seg over at de gode produksjonsresultatene ikke gir seg sterkere utslag i vårt forbruk og i vårt daglige liv. Vi må imidlertid ennå sette inn mye i underbyggingen av vår økonomiske stilling før vi fra dag til dag vil kunne merke resultatene av den økonomiske framgangen. Vi må få gjort oss uavhengige av tilskudd utenfra og få balanse i vår utenriksøkonomi og vi må
180 ta de offer som utbyggingen av vår beredskap krever.

Først når det økonomiske grunnlaget for en høyere levestandard er lagt, vil vi i vesentlig grad kunne bedre våre daglige kår.

Om vi skal nå fram i løpet av kort tid, avhenger av om vi i kommende år kan øke produksjonen i samme tempo som vi har gjort i de siste årene. Vi må da basere oss på at den rent tekniske utbygging av produksjonsapparatet ikke kan gå for seg i samme tempo som tidligere.

Hovedvekten må nå legges på en mer effektiv utnytting av det produksjonsapparat vi allerede har. For å oppnå dette må vi arbeide etter to linjer.

195 For det første må vi prøve å sette inn våre ressurser av arbeidskraft der hvor vi har mest bruk for den. Det er i dag viktige næringer som mangler arbeidskraft, og som kan gi grunnlag for varig beskjeftigelse. Dette gjelder særlig jordbruk, skogbruk og visse grupper i industrien. I våre viktigste industrier mangler en i dag rundt regnet 10 000 mann. I mange bedrifter er det anskaffet kostbart og
200 effektivt utstyr som ikke er tatt i bruk fordi en ikke har nok arbeidskraft.

En av grunnene til at en arbeider med å få ned investeringene er nettopp ønsket om å få en større tilgang av arbeidskraft til virksomheter der det produseres varer.

For det annet må en søke å gjøre arbeidskraften mer effektiv. I en rekke næringer, men særlig i industrien og byggevirksomheten, er det atskillig å vinne i retning av økt effektivitet. En vil nå prøve å angripe dette problemet på bred front. Det vil bli satt ned et permanent produksjonsråd som får i oppdrag å
210 legge forholdene best mulig til rette for en bedring av produksjonseffektiviteten. Landsavtalen om produksjonsutvalgene vil legge forholdene bedre til rette for en positiv innsats fra produksjonsutvalgenes side. En vil gå inn for fortsatt utbygging av yrkesopplæring og av forskning og det vil gå nye studiedelegasjoner med arbeidere og bedriftsledere til USA for å studere og for å
215 lære av moderne amerikansk industri.

Mange mener at det bare er utsikten til økt økonomisk vinning som kan føre til økt innsats. Hovedorganisasjonene fører nå forhandlinger for å få fastlagt prinsippene for en slik økt fortjeneste til arbeidere som øker innsatsen, og det har i denne forbindelse vært nevnt at bedrifter som øker innsatsen, bør få
220 tillatelse til å dele ut mer enn 5 prosent i utbytte. Kommunaldepartementet forbereder nedsettingen av en komité for å få utredet spørsmålet om en

omlegging av lønssystemet, og Finansdepartementet overveier spørsmålet om
225 heving av progresjonstrinnene for å imøtekomme ønsket om noe lavere skatt av
økt inntekt for bestemte inntektsgrupper.

Endelig kan jeg nevne at en i arbeiderbevegelsen har tatt opp spørsmålet om å få
satt i gang en produksjonsoffensiv der en i tilfelle vil sette inn alle de krefter
230 arbeiderbevegelsen rår over, og at spørsmålet om en tilsvarende aksjon for økt
innsats i kontorer og butikker er tatt opp. Det relativt gode produksjonsresultat
som er nådd i 1950 burde stimulere til nye tak i det året vi nå er gått inn i.

Vi ser at det nytter, og vi vet at det er arbeidets resultater som gir oss muligheter
235 for å løse både våre økonomiske, sosiale og kulturelle problemer.

Når vi nå har tilbakelagt den første 5-årsperioden etter frigjøringen og vil gjøre
oss opp en mening om resultatet, så er det lett å se at det er blitt både bedre og
dårligere enn vi hadde ventet. Vi får åpent innrømme at vi ikke hadde tenkt oss
240 utviklingen slik den kom til å bli. Det får være en fattig trøst at vi tok feil alle
sammen. Ingen kunne forutse at de første etterkrigsårene skulle bringe så mange
dramatiske og ulykkelige hendinger, hendinger som i den grad ble
skjebnebestemmende for alle land. Det er om mulig enda vanskeligere å ha noen
begrunnet mening om de årene vi nå går inn i. Vi vet bare at de bærer i seg
245 mange muligheter, til godt og vondt. Det er en utbredt oppfatning at året 1951
vil bli et særlig kritisk år. Da er det godt å vite at Norge ikke står alene, men at vi
får og vil få hjelp av demokratiske land som nå er våre allierte. Det gir oss den
trygghet som det går an for et lite land å få. Det er vår plikt fortsatt å legge kraft i
arbeidet med å styrke vårt eget lands beredskap.

250 Så får vi ta det som kommer. Norges stilling er klar. Så lenge det fins håp, vil vi
arbeide for fred. Blir freden brutt, står vi sammen med den demokratiske verden
for frihet og menneskerettigheter.

255 I tillit til at fornuften og freden vil seire skal hver enkelt av oss gå til sin daglige
gjerning og gjøre sin plikt. Det er ikke frasefylte deklamasjoner vi trenger i dag.
Mer enn noen gang trenger vi et folk som er så glad i sitt land, dets
selvstendighet og dets frihet, at det er villig til å ta enkelte savn og skuffelser og
ta noen tunge tak for å bringe landet frelst og fritt gjennom en kritisk tid.

260 Et godt nytt fredens år til alle norske kvinner og menn hvor de enn befinner seg

i verden.

265

Kilde
regjeringen.no

URI
<https://www.virksommeord.no/tale/fred-og-frihet-12334>

270

275

280

285

290

295

300